

Volby do Evropského parlamentu 2004 v Rakousku a rakouské politické strany

Vít Hloušek, Klára Poláčková

Tento článek byl zpracován v rámci Výzkumného záměru „*Politické strany a reprezentace zájmů v soudobých evropských demokraciích*“ (kód MSM0021622407). Příspěvek byl přednesen na konferenci *Volební rok 2004*, kterou pořádala Katedra politologie VŠE a ČSPV v Praze 26. 1. 2005.

Abstract: *Elections to the European Parliament 2004 in Austria and Austrian Political Parties.*

The article discusses the outcomes of elections to the European Parliament in Austria in June 2004. Attitudes of relevant Austrian parties towards the European integration project are briefly discussed and placed on the theoretical scale that ranges from “Hard Euroscepticism” and “Identity Europeanism”. The presented outcomes of the elections are put into the general context of the Austrian party system and voters’ preferences since the middle 1980s. Special attention is given to the phenomenon of Hans-Peter Martin’s populist list that won almost 14 % of the vote. Also, relatively low voter turnout is discussed. The Austrian example is very suitable for theorizing European elections as elections of less voters’ attention that is conceptualized at the end of the article.

Keywords: *Austria, European Parliament, Elections, Europeanization, Political Parties.*

V uplynulém roce (konkrétně 13. června 2004) měli rakouští voliči možnost již potřetí zvolit svoje zástupce do Evropského parlamentu (EP). Volební kampaň, průběh voleb a jejich výsledek s sebou přinesly určitá specifika, a to nejen v (očekávatelné) rovině míry volební účasti. Příklad rakouských „eurovoleb“ je navíc možné vnímat jako dobrý důkaz tvrzení, že evropské volby jsou mnohdy spíše jen jakýmsi druhým – méně významným – kolem voleb národních. Následující příspěvek zmapuje rakouskou politickou krajinu z hlediska postoje relevantních stran k evropské integraci a roli Rakouska v ní, okomentuje výsledek voleb a pokusí se nabídnout teoretický rámec pro vysvětlení tohoto pozorování.

1. Politické strany a jejich postoj k evropské integraci¹

Až do osmdesátých let byla jedinou stranou, která explicitně a jednoznačně podporovala úplné začlenění Rakouska do Evropských společenství, FPÖ (*Freiheitliche Partei Österreichs* – Svobodomyslní). To však platilo bezpodmínečně pouze do nástupu Jörga Haidera na post šéfa

¹ Blíže srov. např. Hloušek, Sychra 2004.

strany v roce 1986. Haider proměnil do té doby převládající sociálně-liberální směřování strany, stejně jako změnil její politiku směrem k odmítání integrace Rakouska do evropského sjednocovacího procesu. Tomuto obratu napomohl i vývoj v obou velkých stranách. Jak ÖVP (*Österreichische Volkspartei* – Lidová strana Rakouska), tak SPÖ (*Sozialdemokratische Partei Österreichs* – Sociálnědemokratická strana Rakouska) totiž dospěly ke konsensu ohledně ekonomické nutnosti stále užší spolupráce s Evropskými společenstvími a rozhodli se rakouské přiblížení ES urychlit. Postoj k této otázce uvnitř FPÖ se však vyvíjel postupně. Ještě v červnu 1989 podpořila frakce FPÖ v Národní radě společně s vládní koalicí podání žádosti o vstup do ES. V letech 1991-1992 se však strana postavila jednoznačně negativně jak k vytvoření Evropského hospodářského prostoru, tak k samotnému vstupu do ES/EU. Na zvláštním stranickém zasedání ve dnech 7. – 8. dubna 1994 FPÖ odmítla drtivou většinou návrh ústavního zákona o přistoupení k EU. Přestože formálně hlasovat proti vstupu nedoporučila, její kampaň před referendem byla vedena zcela v tomto duchu.

Zejména ÖVP byla jakýmsi motorem proměny tradičního postoje rakouské politiky, podle něž rakouská neutralita plné členství v ES explicitně vylučovala. V účasti na společném evropském trhu spatřovala ÖVP možnost vyrovnat se s důsledky keynesiánské politiky předchozího sociálně demokratického kancléře Bruna Kreiského. (Pollak, Slominski 2001: 6) Podpora vstupu do EU ovšem nebyla bezvýhradná, uvnitř strany se objevovaly proudy, které rychlý vstup do ES zpochybňovaly.

V případě SPÖ byl klíčovým činitelem proevropského obratu Franz Vranitzky, který stanul v čele strany v roce 1988. SPÖ, která se rychle stala téměř „euroentuziastickou“ stranou, napomohla v této proměně konjunktura veřejného mínění. Téma přiblížení se k ES se tak s definitivní platností stalo součástí rakouského vnitropolitického a mezistranického soupeření. ÖVP a SPÖ se přely o pozici nejvíce pozitivně nastavené formace, zatímco FPÖ byla schopna poměrně účinně integrovat hlasy těch, kteří byli z různých důvodů proti rakouskému členství v ES/EU. Specifický postoj zaujímal Zelení (*die Grünen*), kteří principiálně myšlenku evropské integrace podporovali, ale odmítali takovou podobu EU, kterou předvíдалa Maastrichtská smlouva. (srov. Pollak, Slominski 2001: 7) Po jednoznačném výsledku referenda o vstupu v roce 1994 však Zelení ratifikaci přístupové smlouvy v parlamentu podpořili. Dnes již jsou *de facto* proevropskou stranou.

Po vstupu do EU neprošel postoj rakouských politických stran výraznějšími proměnami. Pouze FPÖ po odchodu Haidera z čela strany a vstupu do první Schüsselovy koaliční vlády mírně zkorigovala své odmítavé stanovisko k evropskému integračnímu procesu. Většina

relevantních stran (ÖVP, SPÖ i Zelení) podporuje koncept evropské ústavní smlouvy, ovšem podmiňují její přijetí v Rakousku referendem. FPÖ deklarovala, že není proti principu ústavy jako takovému, ale představuje si jiný model EU – model tzv. Evropy národních států. (srov. Pelinka 2000: 78)

Tabulka 1: Orientační zachycení pozice současných rakouských politických stran ve vztahu k evropské integraci a EU (podle Conti 2003)

tvrdý euroskepticismus (rozhodná opozice proti EU a evropské integraci, prosazují vystoupení z EU nebo radikální změnu trajektorie evropské integrace, jsou vůči integraci protestně zaměřené)	-
měkký euroskepticismus (nejsou z principu proti členství v EU a evropské integraci, ale v některých otázkách se stavějí do opozice k EU nebo považují národní zájmy za neslučitelné se současným směrem evropské integrace, prosazují modifikaci integračního trendu)	FPÖ ↑
funkční europeanismus (podpora evropské integrace může být vedena strategií sloužit domácím zájmům nebo zvláštnímu stranickému cíli, není zpochybňováno pokračování integrace jako takové, nicméně převažuje obrana statusu quo)	SPÖ ÖVP Zelení
identitní (ztotožňující) europeanismus (zásadní podpora evropské integrace a EU, je preferováno pokračování přesunu dalších kompetencí z národní na nadnárodní úroveň, federalizace Evropy a evropské občanství, prohlubování integrace je zásadní cíl strany)	-

Pozn.: Šipka naznačuje tendenci

Zdroj: Hloušek, Kopeček 2004: 69.

2. Jak Rakušané hlasovali?

Volební zákon pro volby do Evropského parlamentu z roku 1996 předpokládá poměrný volební systém, volebním obvodem je celá země, povoleno je preferenční hlasování v rámci jednotlivých kandidátek. Mandáty jsou přidělovány na základě d'Hondtovy metody, uzavírací vstupní klauzule pro distribuci mandátů činí 4 % celkového počtu odevzdaných hlasů.

Nejvíce hlasů i mandátů (sedm) získala v rakouských „eurovolbách“ SPÖ. ÖVP získala šest mandátů, Zelení dva, FPÖ pouze jeden a kandidátka Hanse-Petera Martina (*Liste Dr. Hans-Peter Martin – für echte Kontrolle in Brüssel*) dva mandáty.

Tabulka 2: Výsledky voleb do Evropského parlamentu v Rakousku v letech 1996, 1999 a 2004 ve srovnání s výsledky voleb do Národní rady v roce 2002 (v % hlasů)

Kandidující subjekt	Volby do Evropského parlamentu 1996	Volby do Evropského parlamentu 1999	Volby do Národní rady 2002	Volby do Evropského parlamentu 2004
SPÖ	29,15	31,71	36,51	33,33
ÖVP	29,65	30,67	42,30	32,70
Die Grünen	6,81	9,29	9,47	12,89
FPÖ	27,53	23,40	10,01	6,31
LIF	4,26	2,66	0,98	-
Liste Dr. Hans-Peter Martin	-	-	-	13,98
Ostatní	2,61	2,27	0,73	0,78

Zdroj: Wahlen (<http://www.bmi.gv.at/wahlen/>); ověřeno k 25. 1. 2005.

Tabulka 3: Výsledky voleb do Evropského parlamentu v Rakousku v letech– rozložení mandátů²

Kandidující subjekt	SPÖ	ÖVP	FPÖ	Die Grünen	LIF (<i>Liberales Forum</i> –Liberální fórum)	Liste Dr. Hans-Peter Martin
1996	6	7	6	1	1	-
1999	7	7	5	2	-	-
2004	7	6	1	2	-	2

Zdroj: Wahlen (<http://www.bmi.gv.at/wahlen/>); ověřeno k 25. 1. 2005.

Výsledky voleb samotné nebyly příliš velkým překvapením. Zisky stran dosažené v evropských volbách odpovídají víceméně dlouhodobým trendům vývoje voličských preferencí jednotlivých subjektů a nemají co do činění s tematikou EU či evropskými volbami jako takovými.

Největší propad v roce 2004 oproti předchozím evropským volbám zaznamenala FPÖ, která přišla z pěti poslaneckých mandátů získaných v roce 1999 o čtyři. FPÖ ztratila velmi mnoho svou účastí v Schüsselově první koaliční vládě. Tato účast byla nevyhnutelná vzhledem ke konfiguraci Národní rady po volbách v roce 1999 a neochotě ÖVP obnovit velkou koalici se sociálními demokraty. FPÖ tím však přišla o podstatnou část svého vyděračského potenciálu a nemohla již aplikovat velmi úspěšnou taktiku absolutní a permanentní kritiky až negace činnosti vlády a rakouského politického systému jako takového. Navíc se ÖVP podařilo mediálně

² V souvislosti s východním rozšířením EU došlo ke snížení celkového počtu rakouských poslanců v EP. Zatímco v letech 1996 a 1999 tak Rakušané volili 21 zástupců, v roce 2004 to bylo pouze 18.

„prodat“ výsledky koaličního vládnutí téměř jako vlastní úspěch. Propadu FPÖ navíc nahrávala i situace uvnitř strany. Nemá smysl vracet se na tomto místě ke sporům mezi Haiderem a Susanne Riess-Passer či sporům o to, kdo bude novým lídrem strany (srov. Hloušek 2002), jisté však je, že i tyto vnitřní spory srazily prudce preference strany dolů.

Zdiskreditování FPÖ na konci 90. let napomohlo určité stabilizaci postavení obou tradičních velkých stran ÖVP a SPÖ. Jejich volební zisky se sice nepohybují v horizontech 40. – 80. let, ovšem na zhruba 30-ti % podpoře se jejich voličské šance již ustálily. Zastavil se pozvolný ale jasně klesající trend u SPÖ, pod Schüsselovým vedením, které pragmaticky kombinuje náznaky revitalizace pevného křesťansko-demokratického ideově-programového profilku strany s výraznými *catch-all* momenty prezentace politiky ÖVP navenek (slogan *Regierungskompetenz* atd.), se zastavil hrozivý propad lidovců a strana se vrátila do role jednoho ze dvou hlavních pólů rakouské stranické soutěže. Jakkoli snad v absolutních číslech ke změnám stranické podpory ze strany voličů nedošlo a SPÖ a ÖVP demonstrovaly schopnost relativní stability svého elektorátu, nebyly tyto strany schopny přesvědčit voliče k účasti ve volbách a hlasování pro ně (procentuelně tak např. ÖVP ztratila 10% voličské podpory oproti výsledku voleb do Národní Rady v roce 2002).³

Pro Zelené znamenaly evropské volby významný (a i pro ně samotné překvapivý) úspěch. Poprvé v historii překročili desetiprocentní hranici (a to výrazně a skokem; ve Vídni např. zvítězili dokonce v pěti volebních obvodech) a svým procentuálním ziskem se dostali před FPÖ. (viz. Fallend 2004: 3, 7)

Až na jedinou důležitou výjimku, kterou je kandidátka Hanse-Petera Martina, lze říci, že výsledky rakouských „eurovoleb“ víceméně pouze kopírují dlouhodobé trendy chování rakouských voličů. Je to patrné nejen při srovnání celonárodních výsledků, ale také výsledků na zemské úrovni:

³ Viz *Wahlen* (<http://www.bmi.gv.at/wahlen/>); ověřeno k 25. 1. 2005.

Tabulka 4: Výsledky voleb 2002 na úrovni jednotlivých spolkových zemí (v % obdržených hlasů)

Kandidující subjekt	Vídeň	Dolní Rakousy	Horní Rakousy	Burgenland	Štýrsko	Korutany	Solnohradsko	Tyrolsko	Vorarlbersko
ÖVP	30,65	47,83	42,59	42,41	44,61	30,49	46,65	51,87	49,22
SPÖ	43,77	36,78	37,02	45,82	36,97	38,33	30,78	24,46	20,06
FPÖ	7,97	6,92	10,40	6,36	9,64	23,61	10,73	9,97	12,99
Zelení	15,14	7,21	8,67	4,71	6,95	6,19	10,36	11,63	14,53
LIF	1,18	0,80	0,85	0,45	0,87	0,85	1,06	1,50	1,62
KPÖ	0,61	0,46	0,47	0,25	0,95	0,53	0,42	0,56	0,36

Zdroj: Nationalratswahl 2002 Ergebnisse (<http://kurier.at/wahl/ergebnisse>); ověřeno k 5. 12. 2002.

Tabulka 5: Výsledky voleb 2004 na úrovni jednotlivých spolkových zemí (v % obdržených hlasů)

Kandidující subjekt	Vídeň	Dolní Rakousy	Horní Rakousy	Burgenland	Štýrsko	Korutany	Solnohradsko	Tyrolsko	Vorarlbersko
ÖVP	19,23	37,60	34,42	34,21	34,84	22,26	35,18	40,91	39,71
SPÖ	37,42	33,46	33,98	43,62	35,69	36,29	26,51	19,30	18,57
FPÖ	5,49	4,06	6,15	3,84	6,56	19,29	6,91	5,12	8,23
Zelení	22,38	9,49	11,31	5,89	10,17	9,02	15,21	17,52	16,19
Martin	13,78	14,90	13,51	12,08	11,99	12,58	15,46	16,43	16,80

Zdroj: Europawahl 2004 – endgültige Länderergebnisse

(http://www.bmi.gv.at/wahlen/europawahl_2004_laenderergebnis.asp); ověřeno k 24. 1. 2005.

3. Hans-Peter Martin – černý kůň rakouských „eurovoleb“

Zvláštním vítězem eurovoleb se stal někdejší sociální demokrat Hans-Peter Martin, který založil iniciativu požadující výrazné zlepšení kontroly bruselské byrokracie a postupné odbyrokratizování chodu EU. Vystudovaný právník a politolog pracoval již za studií v různých dělnických profesích, poté jako novinář na řadě kontroverzních kauz (pracoval mimo jiné jako redaktor německého časopisu *Der Spiegel*). Politicky se angažoval v SPÖ, za niž byl v letech 1999

– 2004 poslancem Evropského parlamentu. V únoru 2004 vystoupil z SPÖ a frakce PSE (*Parti Socialiste Européen* – Evropská socialistická strana) a působil jako nezávislý.

Martin očekával dobrý výsledek, ale zisk dvou mandátů řadu lidí zaskočil. Martin sám hovořil po oznámení výsledků o „*vítězství odvážných občanů*“. (Der Standard, 14. 6. 2004) Na jeho kandidátce byla zvolena i někdejší moderátorka ÖRF Karin Resetarits. V Evropském parlamentu působí tito dva poslanci jako nezařazení.⁴

Martinova kandidátka přetahovala zejména dřívější voliče FPÖ. Populistický a radikální styl Martinovy rétoriky (kritiky na adresu bruselské byrokracie) nebyl v mnoha ohledech nepodobný tomu, jakým haiderovská FPÖ kritizovala poměry v Rakousku. Martinova kandidátka se však ukázala také jako nejspochopnější přetahovat voliče zavedeným stranám. Přitáhla tak 81 000 původních voličů SPÖ, 54 000 voličů ÖVP z roku 1999, 102 000 FPÖ a 20 000 původních „eurovoličů“ Zelených. Martinova kampaň navíc dokázala mobilizovat i 65 000 voličů, kteří v roce 1999 vůbec nešli k volbám.

Následující tabulka ukazuje, kolik voličů z roku 1999 volilo příslušnou stranu v roce 2004. Například 80 % voličů ÖVP z roku 1999 zůstalo věrných této straně, 2 % původních voličů ÖVP přešlo k SPÖ atd.

Tabulka 6: Změny voličských preferencí ve volbách do Evropského parlamentu 2004 ve srovnání s rokem 1999 (v %)

	SPÖ 2004	ÖVP 2004	FPÖ 2004	Zelení 2004	Martin 2004	Levice 2004	Nevoliči 2004	Celkem 1999
SPÖ 1999	76%	1%	0%	1%	9%	0%	13%	100%
ÖVP 1999	2%	80%	1%	3%	6%	0%	8%	100%
FPÖ 1999	3%	2%	16%	3%	15%	0%	60%	100%
Zelení 1999	5%	1%	2%	71%	8%	1%	13%	100%
Ostatní 1999	17%	19%	11%	18%	16%	7%	12%	100%
Nevoliči 1999	2%	2%	0%	1%	2%	0%	93%	100%

Zdroj: SORA 2004.

⁴ Podobně jako jediný zástupce FPÖ Andreas Mölzer, který se mimochodem do EP dostal díky preferenčním hlasům, rovněž on patří v Evropském parlamentu k nezařazeným poslancům.

Zdá se však, že za (procentním) úspěchem Martinovy kandidátky stojí nejen její schopnost „přetahovat“ zavedené voliče jiných politických stran. Daleko výraznější vliv měla široká (60 %) neúčast bývalých voličů FPÖ, celkově nízká volební účast, a také mediální podpora (resp. napojení na) *Die Kronen Zeitung*, které s opakující se pravidelností fundamentálním způsobem zasahují do dění na rakouské politické scéně (3/4 stoupců Martinovy kandidátky se označilo za čtenáře *Die Neue Kronen Zeitung*; v celorakouském měřítku to bylo pouze 40% obyvatel. (Plasser – Ulram 2004) Přítomnost a úspěšnost Martinovy platformy ovšem implikuje nejméně dvě další zajímavá pozorování:⁵

(1) nakolik je mezi rakouskými voliči stále přítomna poptávka po jakési „protestní straně/iniciativě“, resp. jakou míru voličské mobilizace je taková platforma schopna vyvolat (což zřejmě indikuje trvající faktickou nespokojenost s potenciálním návratem k tradiční politické spolupráci SPÖ-ÖVP) a

(2) fakt, že v její veřejné prezentaci v průběhu volební kampaně oproti ostatním kandidátům výrazně dominovala evropská témata; ve volbách tak uspěl subjekt, jehož programová orientace byla výrazně (netradičně) „evropská“, tj. nebyla postavena výlučně na tématech, která se objevují v průběhu volební kampaně pro národní volby (jakkoli samozřejmě v návaznosti na určitá vnitropolitická témata).

Přestože snad Martin prohlásil, že zatím nebude usilovat o vytvoření nové politické strany na bázi své iniciativy,⁶ jednoznačně se nabízí otázka, zda je úspěch jeho kandidátky jen určitou výjimečnou situací, nebo představuje ve skutečnosti jakýsi pokus směřující k vytvoření budoucí dlouhodobější (třeba formálně nestranické) platformy. Filzmaier a Hajek (Filzmaier - Hajek 2004) ve své studii jako nejvýznamnější faktory, ovlivňující formulaci odpovědi na tuto otázku na základě pozorování celorakouských i zemských voleb uvádějí:

(1) přítomnost relativně široké skupiny bývalých voličů FPÖ (uvádějí, že se jak na zemské, tak celostátní úrovni jedná o cca 20 % oprávněných voličů), kteří zatím nenašli mezi ostatními politickými seskupeními svého nového (dlouhodobého) favorita; tj. upozorňují na existenci určitého vakua vzniklého po diskreditaci FPÖ,

(2) *Die Neue Kronen Zeitung* se nacházejí v situaci určité vnitřní krize, která společně s neustále pokračující diferenciací rakouského mediálního trhu, zeslabuje jejich mobilizační potenciál,

⁵ Jakkoli význam Martinovy kandidátky samozřejmě nelze přeceňovat, protože přepočteno na sumu všech oprávněných voličů, se 14% podpora této iniciativy proměňuje pouze v 5,7% (vzhledem k nízké volební účasti).

⁶ Srov. *Die Europäische Transparenz-Initiative* (<http://www.hp martin.net/>); ověřeno k 26. 1. 2005.

(3) konfliktní a protestní témata dobře použitelná ve volebním boji se objevují, nicméně jejich výskyt nelze (zpravidla) dopředu předpovědět – často se totiž ani nejedná o témata s objektivní relevancí, ale spíše o výsledek cílené medializace.⁷

4. Volební účast – indikátor významu voleb a determinant jejich výsledku

Rakousko patří dlouhodobě k zemím, které vykazují velmi vysokou míru volební účasti. Je ovšem pravda, že i v Rakousku dochází k fenoménu určitého znechucení politikou, který se projevuje slábnutím různých modelů politické participace a tedy i poklesem volební účasti. K posledním volbám do Evropského parlamentu přišlo o něco více než 42 % oprávněných voličů. To není na evropské (a už vůbec ne středoevropské) poměry málo. Rakouská volební účast se zařadila zhruba do západoevropského průměru a vysoce překročila podobné údaje většiny nových členských zemí z poslední vlny rozšíření.⁸ Pokud se ale podíváme na tento údaj v kontextu běžné volební účasti ve volbách do rakouského parlamentu (Národní rady), je zřejmé, že rakouští voliči, kteří disciplinovaně chodí hlasovat ke spolkovým parlamentním volbám, nejsou vůbec v takové míře ochotni hlasovat ve volbách do Evropského parlamentu.

Tabulka 7: Vývoj volební účasti v letech 1995-2004 (v % oprávněných voličů, kteří se skutečně zúčastnili voleb)

Volby	Národní rada 1995	Evropský parlament 1996	Evropský parlament 1999	Národní rada 1999	Národní rada 2002	Evropský parlament 2004
Volební účast (%)	83,98	67,73	49,40	80,42	84,27	42,43

Zdroj: *Wahlen* (<http://www.bmi.gv.at/wahlen/>); ověřeno k 25. 1. 2005

K objasnění tohoto jevu se na první pohled nabízí konjunkturální vysvětlení. Rakušané mají za sebou období poměrně bohaté na dramatické volební klání. V listopadu 2002 proběhly předčasné volby do Národní rady, které byly vyvolány dramatickým rozpadem první Schüsselovy koaliční vlády. (srov. Hloušek 2003) Loni na jaře proběhly volby rakouského spolkového presidenta, které byly poznamenány úmrtím stávajícího presidenta Thomase Klestila. (srov. Hloušek 2004a) Mimořádně, i v těchto prezidentských volbách, které bývají stabilně

⁷ To ovšem samozřejmě nemění nic na tom, že mobilizační potenciál takových protestních témat/initiativ je často mnohem větší než potenciál zavedených stranických subjektů (zejména SPÖ a ÖVP).

⁸ Srov. *Evropské volby 10.-13. června – Vývoj volební účasti* (http://www.elections2004.eu.int/ep-election/sites/cs/results1306/turnout_ep/index.html); ověřeno k 24. 1. 2005.

poznamenány nižší volební účastí, se dostavilo k urnám 71,6 % oprávněných voličů. K tomu se v uplynulých dvou či třech letech přidružily v řadě zemí (Horní Rakousy a Tyrolsko 2003, Korutany a Solnohradsko 2004) zemské volby. Mohlo by se tedy zdát, že Rakušané prostě jen už neměli sílu hlasovat stejně disciplinovaně ve volbách dalších. Toto konjunkturální vysvětlení ovšem neobstojí. Již v prvních „eurovolbách“ v roce 1996 hlasovala zhruba třetina voličů ve srovnání s národními parlamentními volbami. A to přitom můžeme oprávněně předpokládat, že zde ještě působil efekt nového prostředí, který přitáhl k volbám řadu voličů, kteří se již v následujících evropských volbách k urnám „neobtěžovali“. V roce 1999 již hlasovalo pouze necelých 50 % voličů a toto číslo v posledních evropských volbách kleslo *de facto* ještě o šestinu.

5. Závěr

Kde tedy hledat příčiny nižšího zájmu Rakušanů o evropské volby? Lze se odůvodněně domnívat, že nízká volební účast ve volbách do Evropského parlamentu je souhrnem několika faktorů. Jednak obecnějších politicko-behaviorálních, jak o tom píše např. Poier.⁹ Dále určitého reaktivního, negativního naladění v rakouské veřejnosti vůči evropským záležitostem, které je živeno řadou konkrétních důvodů – narůstající nespokojeností s obecným fungováním EU, negativní reakcí rakouské veřejnosti na korupční skandály a zneužívání finančních prostředků (tzv. *Spesenskandal*), snížením počtu rakouských zástupců v EP, obavami z potenciálního ohrožení vyplývajícího pro Rakousko z východního rozšíření EU, otázkou jaderných elektráren v okolních zemích atd. Na to, jakou roli tento relativně rozšířený rezervovaný postoj k Unii může hrát v motivacích rakouských voličů, upozornil např. průzkum mínění OGM Institutu prováděný mezi těmi, kteří se voleb do EP v červnu v roce 2004 nezúčastnili. Nevoliči totiž jako důvody volební neúčasti uvádí 76 % nespokojenost s EU, 39 % úplný nezájem o EU, 66 % nevoličů považovalo členství v EU za nevýhodné, pouze 28 % za výhodné.¹⁰

V návaznosti na výzkum dopadů europeizace na podobu a fungování stranických systémů v evropských zemích (srov. obecně Gabel 2000; Hloušek 2004b; Ladrech 2001; Mair 2000) se pak konečně lze domnívat, že zde určující roli hraje faktor jakési „nerealizované europeizace“.

Europeizace obecně znamená z hlediska politických stran dva potenciální procesy změny (Ladrech 2001: 2):

⁹ Poier, Klaus (2004): *Nichtwählerstudie. Demokratiepolitische Aspekte, Ausmaß und Ursachen des Nichtwählens sowie mögliche Gegenstrategien mit besonderem Schwerpunkt auf Österreich und der Steiermark*, Universität Graz, Juni 2004, cit. dle Filzmaier, Hajek 2004: 94 an.

¹⁰ Viz. OGM (2004): ORF-Wahltagsbefragung: Wahlen zum Europäischen Parlament. 13. Juni 2004, Vienna.

- 1) proměnu prostředí národních (domácích) politických systémů, v nichž strany primárně operují
- 2) proměna stylu utváření politiky (*policy-making*).

Pokud bychom sledovali vliv evropské integrace na formát a mechaniku stranického systému, zjistíme, že europeizace měla na podobu charakteristik národních stranických systémů evropských států pouze minimální vliv. Evropská integrace, ani její partikulární témata nevedly ve stranických systémech členských států k významným dopadům na proměnu relevantních politických stran a prostoru stranické soutěže. (srov. Mair 2000: 27-31)

Ani z hlediska mechaniky (ve smyslu převládajících vzorců interakcí uvnitř stranického systému dané země) nemá europeizace silný přímý vliv. Ukazuje se, že proevropské a protievropské postoje nepostačují v rovině politických témat a voličských apelů k tomu, aby se konstitovala nová silná konfliktní linie, která by zásadním způsobem restrukturalizovala význam dosavadních konfliktních linií určujících hlavní podobu interakcí v západoevropských politických systémech. (Mair 2000: 31–37)

Jedním z hlavních důvodů, proč europeizace nemá dosud významný přímý vliv na národní stranické systémy, je skutečnost, že nedochází k významnému přelévání (*spillover*) témat a mechanismů z evropské na národní volební arény. Absentuje skutečný evropský stranický systém a v důsledku toho nedochází k restrukturalizacím národních stranických soutěží, které by byly výsledkem stranické soutěže na evropské rovině. **Evropské volby zůstávají *de facto* jen jakýmsi dalším kolem stranického soupeření na rovině národního stranického systému: národní politika slouží znovu jako téma volební kampaně a voličské vazby (*alignments*) vzniklé na domácí rovině jsou do značné míry pouze reprodukovány.** (srov. Mair 2000: 37 – 41) **Evropské volby jsou v jistém slova smyslu druhořadou záležitostí.**

Zkušenosti z rakouských „eurovoleb“ toto tvrzení plně podporují.

6. Literatura a prameny

Conti, N. (2003): *Party contestation of the political space and the European issue. Positions of Italian parties*, ECPR Paper, on-line text (<http://www.essex.ac.uk/ecpr/events/generalconference/marburg/papers/15/3/conti.pdf>); ověřeno k 25. 1. 2005.

Der Standard (<http://www.derstandard.at>); ověřeno k 25. 1. 2005.

Die Europäische Transparenz-Initiative (<http://www.hp martin.net/>); ověřeno k 26. 1. 2005.

Europawahl 2004 – endgültige Länderergebnisse (http://www.bmi.gv.at/wahlen/europawahl_2004_laenderergebnis.asp); ověřeno k 24. 1. 2005.

- Evropské volby 10.-13. června – Vývoj volební účasti* (http://www.elections2004.eu.int/ep-election/sites/cs/results1306/turnout_ep/index.html); ověřeno k 24. 1. 2005.
- Fallend, Franz (2004): *2004 European Parliament Election Briefing No. 13. The European Parliament Election in Austria June 13 2004*, Epern, (<http://www.sussex.ac.uk/sei/1-4-2.html>); ověřeno k 24. 1. 2005.
- Filzmaier, Peter; Hajek, Peter (2004): *Das österreichische Wahljahr 2004* (<http://polbil.uni-klu.ac.at/docs/wahljahr04.pdf>); ověřeno k 24. 1. 2004.
- Gabel, Matthew (2000): European Integration, Voters, and National Politics. *West European Politics* (Special Issue on Europeanised politics, European Integration and National Political Systems), roč. 23, č. 4, s. 52-71.
- Hloušek, Vít (2002): The Governmental Crisis in Austria and the Austrian Party System. *Středoevropské politické studie*, roč. IV, č. 4 (<http://www.iips.cz/seps>); ověřeno k 25. 1. 2005.
- Hloušek, Vít (2003): Parlamentní volby v Rakousku 2002. *Středoevropské politické studie*, roč. V, č. 1 (<http://www.iips.cz/seps>); ověřeno k 25. 1. 2005.
- Hloušek, Vít (2004a): Presidentské volby v Rakousku. *Revue Politika*, roč. II, č. 5, s. 6-9.
- Hloušek, Vít (2004b): Proces europeanizace a politické strany v kandidátských zemích. *Sociální studia*, roč. 2004, č. 1, s. 93-108.
- Hloušek, Vít; Kopeček, Lubomír (2004): *Konfliktní demokracie. Moderní masová politika ve střední Evropě*. Brno: IIPS.
- Hloušek, Vít; Sychra, Zdeněk (2004): Rakousko v Evropě a střední Evropě. In: Hloušek, Vít; Sychra, Zdeněk (eds.): *Rakousko v evropské a středoevropské politice*. Brno: IIPS, s. 9-31.
- Ladrech, Robert (2001): *Europeanization and Political Parties: Towards a Framework for Analysis*. Keele European Parties Research Unit, Working Paper 7. Keele University. (<http://www.keele.ac.uk/depts/spire>); ověřeno k 20. 1. 2004.
- Mair, Peter (2000): The Limited Impact of Europe on National Party Systems. *West European Politics*, roč. 23, č. 4, s. 27-51.
- Nationalratswahl 2002 Ergebnisse* (<http://kurier.at/wahl/ergebnisse>); ověřeno k 5. 12. 2002.
- ÖGfE (2004): *Die Einstellung der Österreicherinnen und Österreicher zur Mitgliedschaft unseres Landes in der Europäischen Union*. Wien: Österreichische Gesellschaft für Europapolitik.
- Pelinka, Anton (2000): Europa und die österreichische Identität. In: Pape, Matthias (Hrsg.): *Österreich - von der Monarchie zum EU-Partner*. Baden-Baden: Nomos, s. 75-83.
- Plasser, Fritz; Peter Ulram (2004), *Analyse der Europawahl 2004. WählerInnen, NichtwählerInnen, Motive*, Wien (<http://www.polimatrix.at>); ověřeno k 21. 2. 2005.
- Pollak, Johannes; Slominski, Peter (2001): *Die österreichischen politischen Parteien und die europäische Integration: Stillstand oder Aufbruch?* Wien, Austrian Academy of Sciences, Working Paper No. 28.
- Wahlen* (<http://www.bmi.gv.at/wahlen/>); ověřeno k 25. 1. 2005.
- SORA (2004): *Wählerstromanalyse EU-Wahl 2004* (<http://www.sora.at/wahlen/wsa/EU-Wahl2004/>); ověřeno k 25. 1. 2005.